

Od moderny k avantgardě

Pražské nakladatelství Akropolis zdárně pokračuje ve vydávání edice nazvané Skrytá moderna, jejímiž patrony jsou Petr A. Bílek, Vladimír Papoušek a Filip Tomáš. Dosud vyšlo sedm svazků (například antologie Veroniky Broučkové *Srdce a smrt*, představující osobnosti a tvorbu brněnské Literární skupiny, reprint *Revolučního sborníku Devětsil*, monografie Dany Nývltové o Marii Majerové s názvem *Femme fatale české avantgardy* nebo antologie Michala Bauera *Automatická madona*, přibližující Skupinu Ra), přičemž o některých z nich referovala i *Česká literatura*. Osmý svazek řečené edice tvoří *Almanach na rok 1914*, vydaný – s vročením 2014 – ve spolupráci nakladatelství Akropolis a Univerzity Palackého v Olomouci, kde působí Erik Gilk, editor této publikace a autor obsáhlé doplňující studie.

Almanach na rok 1914 poprvé vyšel počátkem října 1913 nákladem pražského tiskového družstva Přehled v grafické úpravě Vratislava Huga Brunnera. Byl manifestem nového, leč dosti nesourodého uměleckého seskupení, jež se negativně vymezovalo proti moderně devadesátých let 19. století, vyrovnávalo se s novými uměleckými směry a akcentovalo příklon k soudobému životu, jakož i spojení literatury s výtvarným uměním, hudbou a dalšími druhy umění.

První stránky *Almanachu na rok 1914* vyplňuje kalendárium proložené čtyřmi kresbami Václava Špály, reflektujícími jednotlivá roční období. Texty se tu prezentuje jedenáct autorů. S. K. Neumann zde otiskl tři básně pojmenované „Dub“, „Střevlíci“ a „Cirkus“: druhou z nich přetiskl v *Knize lesů, vod a strání* (1914), první a třetí začlenil do *Nových zpěvů* (1918). Je pozoruhodné, jak v básních „Dub“ a „Cirkus“ tematicky i poetikou anticipoval poetismus nezvalovské ražby.

Další básníci naopak spíše navazují na poezii symbolistů a dekadentů. Platí to o básních Stanislava Hanuše „Shledání“ a „Půlnoc“, o básních Otokara Fischera „Noc“ a „Z hlubin“ (obě implikují zřetelné březínovské aluze, tvořené zejména scénériemi vesmíru, noci a veršem o „nepoznatelných dálkách“), o básni Karla Čapka „Ve věku mladého života“ i o básni Josefa Kodíčka „Ode dne proměny“. Předchozí umělecké směry asociují též básně Otakara Theera „Zázraku života! (Fragment)“, „Vzpomínka na mrtvou“ a „Na kříži“, přetištěné v Theerově poslední sbírce *Všemu navzdory* (1916), báseň Jana z Wojkowicz „Hudba sfér“ usilující o „velký souzvuk“ i Fischerova báseň „Na pomezí“, kterou autor přetiskl – spolu s dvěma uvedenými básněmi – ve sbírce *Ozářená okna* (1916). Některé znaky těchto směrů má i Hanušovo „Poledne v říjnu“, zachycující chvíli, kdy „postává čas“.

Ze zbylých čtyř přispěvatelů Josef Čapek otiskl soubor nazvaný „Tři prózy“, tradičně chápaný jako aplikace kubismu v literatuře. Zahrnuje „Procházku“, „Událost“ a „Vodní krajinu“, která je svými barvami a obrazy výtvarně nejvýraznější. Celý soubor je dnes dostupný také v edici *Dvoji osud* (1980), obsahující především korespondenci Josefa Čapka s pozdější ženou Jarmilou Pospíšilovou, a v prvním svazku *Spisů Josefa Čapka* (2011).

Další dva příspěvky mají odborný, byť povýtce esejistický ráz. Prvním z nich je stať Vlastislava Hofmana „Duch přeměny v umění výtvarném“, jež v německém překladu vyšla v berlínském časopisu *Der Sturm* na konci roku 1913. Hofman v ní usoudil, že nové umění by se mělo ubírat „cestou krásy a vzrušení“ a přeměnit svět „ve stav ideality, v úhrn autonomních forem“, přičemž forma by měla být sama věcí. Toto umění by se mělo vyznačovat citovostí i „racionální logikou“, ale též úsilím nahradit „přírodu umělostí“, aniž by bylo únikem z reálného světa.

Druhou stať je pojednání Václava Štěpána „Včerejšek a dnešek hudební formy“, představující ohlédnutí za dřívějšími hudebními formami a postulaci ideálu nové dynamické hudby. Posledním příspěvkem je „smyšlený rozhovor“ „Příchod jižního jara“ z pera Arna Nováka. Rozmlouvá v něm Karel IV. s Petrarkou, a to v Mantově roku 1354. Jeho aktéři mimo jiné hovoří o Vergiliovi, polaritě severu a jihu, o „pýše smutku“.

Editor Erik Gilk svou studii nazval „Obtížná cesta k avantgardě“ a uvedl ji trefným citátem z knihy Floriana Illiese *1913. Léto jednoho století* (2013). Nejprve v ní nastiňuje dobový kulturní kontext: zmiňuje hlavní osobnosti, jejich díla a názory obsažené v publicistických projevech, tehdejší umělecké směry (fauvismus, kubismus, expresionismus), periodika (*Umělecký měsíčník*, *Volné směry*, *Styl*, *Scéna*, *Přehled*) a výstavy, ale i soudobé diskuse a polemiky týkající se například novoklasicismu nebo generačních diferencí.

V druhé části své studie osvětluje genezi *Almanachu na rok 1914* a seskupení jeho autorů (právem v něm vidí „příležitostné sdružení“, navíc tvořené dvěma skupinami), avšak poukazuje i na jeho spojitost s dobovými debatami o volném verši. Všimá si rovněž různorodosti příspěvků, brzkých rozkolů v autorském okruhu (konkrétně jde o S. K. Neumanna a Otakara Theera) a distancí (Jan z Wojkowicz).

Třetí část jeho studie je zaměřena na recepci *Almanachu na rok 1914*. Gilk cituje převážně negativní kritické soudy Viktora Dyka, Antonína Sovy, F. V. Krejčího, Jindřicha Vodáka, Bohumila Polana, Antonína Veselého, Bohumila Mathesia či Jana Thona a náležitě je hodnotí. Správně se přitom soustřeďuje na opakované výtky, které se týkaly disparátnosti textů i přispěvatelů a také skutečnosti, že navzdory odmítání generace symbolistů a dekadentů se mnohé básně z almanachu k této generaci implicity hlásí.

V poslední části studie Gilk glosuje reflexi *Almanachu na rok 1914* v různých monografiích, literárněhistorických kompendiích, slovnících i speciálních pracích, jakými jsou třeba kniha Evy Strohsové *Zrození moderny* (1963), soubor studií Jarmily Mourkové *Buřiči a občané* (1988) nebo Červenkovy *Dějiny českého volného verše* (2001). Nové vydání – nikoli reprint – tohoto svébytného manifestu poprávu zdůvodňuje jeho malou dostupností, stým výročím jeho zrodu i zvýšeným zájmem literární vědy o dané období (viz například kolektivní *Dějiny nové moderny*, 2010).

Celek hodnocené publikace doplňuje soupis použité literatury, pečlivá ediční poznámka, v níž jsou mimo jiné komentovány textové rozdíly u básní otištěných v almanachu a pak přetištěných ve sbírkách, a anglické resumé. Úhrnem běží o záslužný ediční čin, který vrací *Almanach na rok 1914* do širšího kulturního povědomí. Editorova studie syntetizuje

příslušnou odbornou literaturu, dotváří obraz naší tehdejší kultury a ukazuje složitou cestu od moderny k meziválečné avantgardě. Je škoda, že její autor více nepřiblížil dnes již méně známé osobnosti a že pominul interpretaci textů všech přispěvatelů almanachu: nevyužil tak možnost dokreslit jejich tvůrčí vývoj a obecnější vývojové souvislosti v české literatuře před první světovou válkou.

(Česká literatura 4/2015)

Jiří Poláček